

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ О. КАНДІБЕН-ОЛЬЖИЧА В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ (1932–1939 РР.)

Відродження України, становлення її державності завжди була важливою й осмисленою увагою до її історії, історичних особистостей, без чого неможливого розвиток наступних поколінь, поступу. Коли покоління, воно не може гадати своїх видатних людей. Саме завдяки їм, величезній їхній здобутку, пам'яті про них – залишається в історії ті нації, що цього гідні.

Саме тому повинні створювати сприятливе середовище для розвитку талантів, але не завдяки видатних особистостей гідно відомими сучасники і нащадки. Історія, людська пам'ять – традиційною будувати великих людей і часто такої «суворий процес» розглядається на століття. І цей момент переосмислення, переоцінки окремих персон глибоко підкреслює його невідворотність, здатність впливати на думку людей, на суспільство через роки після їхньої смерті. Особистість в центрі уваги істориків – це один із шляхів гуманізації нації, що стало необхідним для пострадянського суспільства – відкриття нових історичних фактів, подій і явищ, а конкретних людей, що жила, творили в певному просторі. Саме така особистість, яка має яскраво виражену індивідуальність, волю й якість – тісно пов'язана із суспільною діяльністю і з творчим історії.

Назва історія завжди чимало прикладів їхніх особистостей. Дана наукова стаття присвячена одній із таких постатей видатному українському науковцю, політику, громадському діячові, поету, мандрівцю та редактору – О. Кандибен-Ольжичу (1907–1944 рр.). Діяльність вченого пов'язана з національним відродженням і становленням ХХ століття.

У сучасній українській історіографії відсутні спеціальні наукові дослідження про видану діяльність вченого. Хоча зустрічаються окремі аспекти, котрі досліджували Митус Н. [1], Брандон Т. [2], Овчарук О. [3], Андрусів М. [5] та ін.

Таким чином, метою даної наукової статті є спроба проаналізувати видавничу діяльність О. Кандибен-Ольжича. Окремим завданням є акцентувати співпрацю вченого з різними громадськими об'єднаннями в період перебування в Празі та Карпатській Україні.

Малодосліджуваним фактом видавничої діяльності було редагування О. Кандибен-Ольжичем чернівецького журналу «Самостійна думка». Ініціатором видавництва часопису «Самостійна думка» виступила у середовищі чернівецьких студентів – членів українського академічного колективу «Чорне море». Серед активістів і носіїв цієї ідеї називають Сильвестра Назаровича, Василя Якубовича, Ореста Забжанського, Володимира Дудилевича, Дениса Квітковського. Але реальну роботу із заснування журналу здійснює Сильвестр Назарович і

Василь Леушанец. Необхідно вказати, що перший номер часопису побачив світ 1 січня 1931 р. З 1931 по 1937 року журнал виходить як місячник, згодом стає номером лише 1932 рік, коли він виходив два рази на місяць.

За твердженнями буюканського дослідника Н. Мітуса, у 1931 р. журнал повністю втрапився під його назву «Самостійна думка». Матеріали цього періоду вважалися показовими для радикал політичної думки. На сторінках часопису нерідко уживалися консервативно-монархічні ідеї В. Ляльківського, соціалістичні спадщини М. Драгоманова, національно-демократичні прагнення, нові концепції Д. Донцова [4, 21].

Потрібно підкреслити, що характерною рисою південного року існування журналу був регіоналізм, тільки у кінці 1931 р. редакція «Самостійної думки» робить спроби розширити коло дописувачів. Це було пов'язано з радом преси, а саме тим, що «Буховина з Миргородщиною і Басарабією не мали аж досі своїх, що своїми працями заповняли б журнал розмови «Самостійної думки» (формаг юнацької – 3 аркуші)» [2, 653]; потреба розширення читальної аудиторії «бу Буховина й Басарабія давали далеко перспективніша, а перспекта була єдиним засобом існування журналу» [2, 657]. Окрім, деякихного асосту існування й ідеологічній. Очевидно, що у цей період так кристалізували політична думка редакційної колекції «Самостійної думки».

Ось що згадує про своє запрошення до співпраці у журналі член правління ОУН Є. Овчарук у листі до Є. Коновальця від 8 січня 1932 р. «Шлюбів. Проти українськ просянних пасати до «Самостійної думки» в Чернівцях. Бачу, що вони стоять цілкомно на наїткя польській, тому їм треба буде допомогти, але все це, розуміється, за сплати, а мені треба – щоденно…» [3, 253].

Забезпеченість з боку редакції не була односторонньою, бо на «Самостійну думку» звертають увагу й керівники ОУН. Це підтверджує лист Є. Коновальця до Є. Овчарука від 8 січня 1932 р., у якому йдеться про те, що «Чернівцямку «Самостійну думку» проду підтримати» [3, 276]. На асполо того ж року Є. Овчарук писав до часопису свою першу статтю.

Поступово імена ОУН на журналі ставали значимі: майже всі статті, вихідні у «Самостійній думці» з кінця 1932 р., були проважені національним духом. Основним завданням став залучення до справи редагування журналу і зв'язків з позабуковинськими авторами. У цей час було прийнято домашню систему управління журналом. І тому окремої кандидатура, як Олег Кандиба-Ольжич не могло й бути, оскільки ця полія у науковій літературі згадується тільки мимоходом і без жодної повноти чи коментарів. Так, останній дієч ОУН 39-го року Д. Кайковичем у кінці «Боротьба на українську ідею», вказує на те, що «Самостійність Накорочен був редактором журналу від його появи аж до закриття румунською владою у 1937 р. У останні роки дійсним редактором «Самостійної думки» був Олег Кандиба-Ольжич, редакуючи його з Праги» [6, 29], редактор Є. Накорочен у своєму інтерв'ю казав О. Кандибу-Ольжича лише дописувачем [7, 6]. Деяку спокую інформацію подавав член ОУН у Празі М. Дудкович у розмові з М. Пасіком.

Аналіз номерів «Самостійної думки» за 1933 рік свідчить про те, що у редакційній журналі відбулася зміна. Лише близько третини матеріалів становили місцеві фактологічні статті. Звідомля нам номерів «Самостійної думки» бачимо, що вірші О. Кандиби-Ольжича друкувались у книці 2 за 1934 р. («Палеонтологічна робота») та у книці 5 – 6 («Аларіум»).

Відомою матеріал є недостатньою підставою для твердження щодо причетності О. Кандиби-Ольжича до редакційного журналу «Самостійна думка». Важливим фактом є нещодавно знайдений в архіві Служби безпеки України у Чернівецькій області документ, який не лише розкриває додаткові дані щодо політичної біографії О. Кандиби-Ольжича, але й дозволяє глибше зрозуміти формування ідеологічного підґрунтя нової редакції журналу в Україні. Мова йде про виступ свідка у кримінальній справі № 1489 зі зверненнями Івана Григорюшина, протопла доцента Ореста Масюкавича. Патер з протопла надає інформацію про журнал «Самостійна думка». У ньому відсутність на його націоналістичний характер. Зокрема у виступі говориться, що «першим керівником «Проводу» ОУН на Буковині був Миколай Сидоренко – владень і редактор націоналістичного журналу «Самостійна думка». У 1933 році він зв'язався з представником головної провлад ОУН у Празі. У журналі, який він видавав, були матеріали тільки українські ОУН чи автори, які симпатизували ОУН. З цього часу журнал «Самостійна думка» став напівофіційним органом головної провлад ОУН. Всі друковані в журналі матеріали поступали з Праги. Там він піддавався остаточній політичній та літературній обробці і поступав до Нікорюкеля у головному вигляді для друку. Нікорюкель став лише технічним редактором і коректором журналу. Якщо хтось із авторів, що проживав на Буковині мав бажання розмістити свою статтю в журналі, вона направлялася обов'язково до Праги на відповідні і схвалення. У той час румунська влада не чинила ніяких перешкод у виданні націоналістичного журналу «Самостійна думка», а дискусія у Румунії зовсім була відсутня [8, 191-192].

Звідси останній раз О. Кандиби-Ольжича чернівецька «Самостійна думка» стала одним з провідних органів редакційного крила українського національно-виступального руху 30-х років і займала значну нішу у житті буковинського краю.

Другим етапом видавничої діяльності слід розкрити період зв'язаних з угорської неволі. Тоді на друку багатьох збірок, політик підготував та видав збірок «Карпатська Україна в боротьбі» [9] та «Збірка Українського наукового інституту в Америці» [10].

Доречно додати, що збірок «Карпатська Україна в боротьбі» і сьогодні знаходиться важливим документом-свідченням про Карпатську Україну від перших днів її існування до весни 1939 р., коли частина авторів збірки була звільнена з угорського концтабору у Вар'шаві. Сам збірок був створений оперативно та видано у Відні. Отже, протягом двох місяців О. Кандиби-Ольжич зібрав матеріал від 22 авторів (Россоли С., Хименца Ю., Лавренка О. та ін.) та випустив збірок, у якому вельми промисливі зати

та півдня Карпатської України. Слід відмітити, що там була виїдена стаття О. Кандиба-Ольжича «Важко-бузівничі: організація поставила собі певне завдання національного визволення та військового звільнення найамериканіше мас українського народу на Закарпатті для служби цієї державності» [8, 33].

У статті О. Кандиба-Ольжич з певних міркувань не називає прізвища нікого не сказано про роль СВН в організації та роботі Карпатської Січі і, зокрема, зазначено в тій особі самого О. Кандиба-Ольжича, керівника закладу у Карпатській Україні, члена штабу та фактичного командира Карпатської Січі з останні дні її існування і в час відступу з Хуста.

У 1938 р. в Празі було оформлено літературно-мистецьку громаду «Говорил», котре об'єднувало письменників і художників: О. Кандиба-Ольжич, У. Савчук, В. Грещак-Донський, А. Петрус та ін. Ця громада почала видавати місячник культури «Говорил» (вийшов тільки перший номер за 1938 р.). Підтвердження цього факту знаходимо в щоденнику В. Грещак-Донського, котрий стверджує, що «...відкриття першого числа преси та журнал «Говорил», редактора котрого є О. Кандиба-Ольжич» [11, 158].

Доречно додати, що у Хусті спершу планувалося створення журналу «Черногора», але в процесі підготовки першого номера назву було змінено на «Говорил». Сам же журнал був задуманий не як подальше нібишнє видання, а як україністський журнал, котрий би висвітлював усі здобутки української культури. Щодо авторів, то редакція співпрацювала як з місцевими так і з пражськими.

Щодо самостійного редагування цього журналу. Так, та редакція відповідала Іван Роман (його ім'я було встановлено з політичними міркуваннями), а офіційним, на думку О. Мельничка, редактором був О. Кандиба-Ольжич [4, 284].

Перший номер журналу розпочався віршем Ю. Клема, але більшість матеріалу змісту була представлена публіцистичними та критичними статтями. Серед яких була стаття О. Кандиба-Ольжича «Українська література і 20-річчя більшовицької революції», котра характеризує розбудову карпатської державності. Отже, ця стаття має притомне значення для висвітлення сьогодення нашого та участі в розбудові української державності.

Необхідно зазначити, що в період перебування на Закарпатті О. Кандиба-Ольжич не припиняє займатися науковою роботою. Так, приготував до друку «Вісник Українського наукового інституту в Америці» (1938 р.).

Дотепер отримувана лише одна стаття М. Андрусика про Інститут, що побудована на епістолярній спадщині О. Кандиба-Ольжича. Висловлює прохання до видавці про згаданій інститут та обірки. У листі, датованому 7 жовтня 1938 р., зазначено, що «...восени 1938 року засідав в Америці Український Науковий Інститут. Як установу незалежної української науки. Інститут має три відділи: історико-філософський, математико-природничий та гуманітарно-економічний. На чолі його стоїть професор П. Гривовський з мінісольського університету. Далі він секретарем є доктор Гайдак з того ж університету. А чле-

нами з української мови, що публікують в американських та канадських видан-нях збірок.

Прошу Вас ласково подати мені зворотно Ващу відповідь та переслати на мою адресу Ващу працю для Збірника, по можливості в найкоротшому часі (12, арк. 24), «... розмір статті 1-8 друкованим аркуші. До праці має бути додано короткі резюме на одній зі світових мов» (12, арк. 25).

Ще інститут планував видання і другого збірника, який має бути присвячений «Історії української революції 1917 — 1918 рр. і має приймати за українське державне бракування в подвійному аспекті — політичному, постколоріально-культурному» (12, арк. 27).

Початковий план передбачав видання збірника у столиці Карпатської України м. Хусті, де його вже було набрано, однак події середини березня 1939 р. змусили О. Кандибу-Ольжича надрукувати його у Празі (5, 110).

Необхідно додати, що у збірнику взяло участь 12 авторів, котрі досліджували проблеми суспільно-політичних наук, які були викладені глибоко з проблем фізики, хімії та математики. До участі у збірнику були запрошені відомі імена — М. Андрусак, О. Гайманінецький, Є. Омеляк та ін. Доречно зауважити, що О. Кандиба-Ольжич надрукував у цьому збірнику статтю з археології — «Стародавній малюнок кераміки в Галичині», котра була написана на підставі студій у львівській, берлінській та віденській версіях в 1928-1931 рр.

Таким чином, видавнича діяльність О. Кандиби-Ольжича була спрямована на утвердження національної ідентичності кожного українця, в якому він, насамперед, гордо перемішаний набутокми науки і культури та готову боротися за державну самостійність України як запоруку подальшого збагачення духовної скарбниці української нації.

1. Шейн Н. Степан і Буковина // Українське слово. — 1994. — 12 січня.
2. Бренцман Т., Жуковський А., Кайковський Д., Буковина II мемуари і документи. — Париж — Амстердам — Детройт, 1956. — 766 с.
3. Ситський С. Увічнення міст: Записки українського журналіста. Років 1931 — 1932. — Львів, 1981. — Ч. II. — С. 248-276.
4. Шейнман О. О. Степан і Карпатський Українці (1938 — 1939) / На переломі. — Київ: Видавництво «Смолоскип», 2002. — С. 273-287.
5. Андрусак М. Мистецтво сподієся у світові з редагуванням доктором О. Кандибою 35-річчя Українського Народного Інституту в Америці. Словаді // Український історик. — 1936. — № 1-4. — С. 113-114.
6. Кайковський Д. Боротица за українську ідею. — Торонто, 1963. — С. 28-41.
7. Старик В. Подвиг полонца і купця в Сельваторам Нікоровича // Час. — 1962. — Ч. 32. — С. 6-10.
8. Архів СБР у Чернівецькій області. Архівно-кримінальна справа по звинуваченню Івана Андрюшина і інших: В — 6931; В 2 г. — Т. 1. — С. 191-192.
9. Кандиба О. Карпатська Україна в боротьбі. — Відень: Видання української пресоюї скарба, 1938. — 233 с.
10. Кандиба О. Збірек Українського народного інституту в Америці. — Прага: Світ-Пост, 1939. — 252 с.
11. Твори Казимира Тренке-Дранького. — Вашингтон, 1986. — Т. в. — С. 189.
12. Лист О. Кандиби до М. Андрусака // ЦДА у м. Львові, ф. 268 (Андрусак Микола — бібліотекар НТШ), оп. 1, стр. 34, арк. 1-25.